

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Agrobiotexnologiyalar va oziq-ovqat xavfsizligi instituti 60810600-Qishloq xo'jaligi ekinlari seleksiyasi va urug'chiligi ta'lim yo'nalishi talabalari uchun Dehqonchilik va melioratsiya fanidan tayyorlangan fan dasturi va sillabusiga

TAQRIZ

Fan dasturi va sillabusida talabalar Dehqonchilik va melioratsiya fani bo'yicha bilim va malakalarini egallashi, ko'nikmalarini shakllantirishiga qaratilgan mavzular qamrab olingan. Fan dasturi va sillabusida Dehqonchilik va melioratsiya fanining ilmiy asoslarini, rivojlanish tarixini, tuproqlarning xossalari, begona o'tlarning ta'rifi va ularga qarshi kurash tadbirlari yerga ishlov berish, qishloq xo'jaligi ekinlarini ekish, madaniy ekinlarning xalq xo'jaligidagi ahamiyati va ularni rayonlashtirishni, biologik xususiyatlarini; etishtirish va yig'ib-terib olish usullarini, istiqbolli turlari va navlarini; agrotexnikasi va ekish texnologiyasini o'rgatish hamda ularni amaliyotda tatbiq etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat deb maqsad qo'yilgan.

Talaba ushbu fanni o'qishi davomida madaniy o'simliklar uchun xos bo'lgan umumiy qonuniyatlarni o'rganadi. Madaniy o'simliklarning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati, tarqalishi, ekin maydoni, tashqi muhitga talabi, morfologiyasi, biologiyasi, sistematikasi, yuqori hosilni ta'minlaydigan zamonaviy ilg'or agrotexnologiyalar tizimini o'rganib oladi.

60810600 – Qishloq xo'jaligi ekinlari seleksiyasi va urug'chiligi ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabalari uchun Dehqonchilik va melioratsiya fani 3-4 semestrlarda rejalashtirilgan bo'lib, unda ma'ruza amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari mavzulari fan dasturi asosida tuzilgan, mavzular ketma-ketligi bir-birini to'ldirib, faning barcha bo'limlarini qamrab olgan. Mustaqil ta'lim mavzulariga alohida e'tibor berilgan bo'lib ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar mavzularida keltirilgan mavzular mustaqil ta'lim mavzulariga kiritilmaganligi talabalarining mustaqil ta'limlarda o'zlari mustaqil ravishda ishlashga qaratilgan. Bundan tashqari fan dasturi va sillabusida keltirib o'tilgan adabiyotlarning ro'yxati o'zlarning tarkibi jihatdan sillabusda keltirilgan mavzularni ma'ruza va amaliy mashg'ulot hamda mustaqil ta'lim mavzularini o'zlashtirishda amaliy yordam beradi.

Umuman olganda fan dasturi va sillabus 60810600 – Qishloq xo'jaligi ekinlari seleksiyasi va urug'chiligi ta'lim yo'nalishi uchun Dehqonchilik va melioratsiya fanidan tuzilgan bo'lib, oliy ta'lim, foydalanishlari uchun tavsiya etaman.

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti Tuproqshunoslik va
agrotexnologiyalar kafedrasida dotsenti

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIJY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI
AGROBIOTEXNOLOGIYALAR VA OZIQ-
OVQAT XAVFSIZLIGI INSTITUTI

Ro'yxatga olindi: № BD-60810600 2024-yil "04" 10	
---	--

DEHQONCHILIK VA MELIORATSIYA FAN DASTURI

Bilim sohasi:	800 000 – Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi va veterinariya
Ta'lim sohasi:	810 000 – Qishloq xo'jaligi
Ta'lim yo'nalishi:	60810600 – Qishloq xo'jaligi ekinlari seleksiyasi va urug'chiligi

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS – Kreditlar
DHME11308	2025-2026	III-IV	4
DHME11408			4
(bakalavriyat)			
Fan/modul turi	Ta'lim tili	Haftadagi dars soatlari	
Ma'bury	O'zbek	6	
Fan nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Umumiy (soat)
I.	52	68	120
Dehqonchilik va melioratsiya	56	64	120

Fanning maqsadi (FM)	
I. FANNING MAZMUNI Fanni o'qitishdan maqsad - Fanni o'qitishdan maqsad - dehqonchilik va melioratsiyaga oid zamonaviy bilimlarni, sug'oriladigan dehqonchilikning umumiy masalalari, sug'orilashning istiqbolli usullari, sho'rangan va botqoqlangan tuproqlarning yaxshilash, ekinlarning tuz ta'siriga chidamliligini oshirish, tuproqni sho'r qilinishi, botqoqlanishi va eroziyasiga qarshi kurash tadbirlari, oldini olish choralarini o'rganish hamda ularni amaliyotda tatbiq etish ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat. Fanning vazifasi - : talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, dehqonchilikning ilmiy asoslarini, sug'oriladigan dehqonchilikning umumiy masalalari, yerga ishlov berish jarayonlari uchun zarur bo'lgan uslubiy yondashuvlarni egallashga ko'maklashish, dehqonchilikning ilmiy asoslari kabi dolzarb masalalarni ochib berish, qishloq xo'jalik ekinlarini suv rejimi bo'yicha amaliy ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat.	
FM1	

Fan mazmuni	
II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) III. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)	
M1	Fanning maqsadi, vazifasi, ilmiy asoslari va rivojlanish istiqbollari. Fanning maqsadi, vazifasi va rivojlanish tarixi. O'zbekistonda dehqonchilikning hozirgi davrdagi holati. Sug'oriladigan va lalmikor yerlarda dehqonchilikning asosiy xususiyatlari. Sug'oriladigan va lalmikor yerlarning maydoni haqida ma'lumotlar. Dehqonchilik fanining rivojlanish bosqichlari. Dehqonchilik fanini rivojlanishda olimlarning roli. O'simliklarning hayot omillari va ilmiy dehqonchilikning qonunlari. Madaniy o'simliklarning yorug'lik, harorat, havo, oziq va suvga bo'lgan talabi. Tuproq unumdorligi va madaniyligi. Tuproq unumdorligi haqida tushuncha. Tabiiy, sun'iy, potentsial va samarali unumdorlik tushunchalari. Tuproq unumdorligini oshirish usullari. Tuproq madaniyligi. Tuproqni madaniylashtirish: agrofizikaviy, agrokimyoviy va biologik usullar. Tuproqdagi organik moddalar va ularning o'simliklar hayotidagi ahamiyati.
M2	Suv rejimi hamda uni boshqarish usullari. Tuproqning suv rejimi va uni boshqarish usullari. O'simlik hayotida va tuproqda suvning ahamiyati. O'simliklarning o'sishi va rivojlanishi uchun talab qilinadigan suvning miqdori. Tuproqdagi namlikning asosiy manbalari, suv shakllari. Tuproqning suv xossalari (nam sig'imi, suv o'tkazuvchanligi, suv kuturuvchanlik qobiliyati, suv bug'latish xususiyati). O'simliklarning transpiratsiya ko'effitsiyenti
M3	

M4	Tuproqning havo rejimlari hamda ularni boshqarish usullari O'simlik hayotida atmosfera hamda tuproq havosining ahamiyati va uning kimyoviy tarkibi. Tuproq havo rejimini uning donadordligiga, namligiga, ishlov berilishiga va suv rejimiga bog'liqligi. Tuproqning suv va havo rejimini boshqarish usullari.
M5	Tuproqning issiqlik va oziq rejimlari hamda ularni boshqarish usullari. Tuproqning issiqlik rejimi va uni boshqarish usullari. Tuproqdagi issiqlik manbalari. O'simliklar urug'larining unib chiqishi, o'sishi va rivojlanishida issiqlikqa bo'lgan talabi. O'simliklar uchun kerak bo'lgan minimal. Maksimal va optimal haroratlar. Haroratning mikroorganizmlar va organik moddalarga ta'siri. Qishloq xo'jaligi ekinlarining oziq elementlariga bo'lgan talabi. O'simliklar hayotida makro va mikroelementlar hamda mikroorganizmlarning roli. Tuproqning oziq rejimini yaxshilashda almashlab ekish va don-dukkakli o'simliklarning ahamiyati. Tuproqning issiqlik va oziq rejimini boshqarish usullari.
M6	Mevachilik, sabzavotchilik va issiqxona sharoitlarida begona o'tlar, ularning zarari va biologik xususiyatlari. Begona o'tlarning klassifikatsiyasi (biologik guruxlari). Oziqlanish usuliga qarab - tekinox'o'r (parazit) va notekinox'o'r begona o'tlar. Tekinox'o'r begona o'tlar (haqiqiy va yarim tekinox'o'r) va ularning vakillariga tavsif. Notekinox'o'r begona o'tlar. Kam yillik va ko'p yillik begona o't vakillariga tavsif. Begona o'tlarni hisobga olish usullari va ifloslanganlik xaritasini tuzish hamda uning ahamiyati. Hisobga olish va xaritalashda dalalar bo'yicha begona o'tlarni oilalari, bir yillik va ko'p yilliklarga ajratish. Aniqlik va chamlab hisobga olish usullari. Begona o'tlarni hisobga olish, xaritalash.
M7	Mevachilik, sabzavotchilik va issiqxona sharoitlarida begona o'tlarga qarshi kurash choralar. Begona o'tlarga qarshi kurash tadbirlari. Begona o'tlar tarqalishini oldini olish, qiruvchi, agrotexnik, biologik va maxsus kurash tadbirlari va ularni ishlab chiqish. Begona o'tlarga qarshi kurashda karantin tadbirlari. Biologik kurashda almashlab ekishning o'rni va ahamiyati. Kimyoviy kurash tadbirlari. Begona o'tlarga qarshi kurash tadbirlari. Begona o'tlar tarqalishini oldini olish, qiruvchi va karantin tadbirlari. Begona o'tlarni yo'qotishda kuzgi shudgoming ahamiyati. Agrotexnik, biologik, kimyoviy va boshqa kurash choralarini uyg'unlashtirish. Ekishdan oldin va qator oralardagi begona o'tlarni yo'qotish. Biologik kurash choralarini va almashlab ekishning ahamiyati.
M8	Bog'dorchilik va sabzavotchilikda kuzgi shudgor, tuproqqa ishlov berishning resurs tejoyvchi texnologiyalari, haydalma qatlam qalinligini oshirish usullari. Kuzgi shudgoming umumiy masalalari, maqsadi va vazifalari; yerga ishlov berish qurollari va yerga mexanikaviy ta'sir etish. Yerni ishlatishdagi texnologik jarayonlar: qatlarni ag'darish, yumshatish, aralashtirish, zichlash, tekislash, egat, cheklar olish. Yerni haydash muddati, chuqurligi va agregat tezligi. Plug turlari, tuzilishi. Ag'dargich (otval) larning turlari. Ularning ishlatish va vazifasi. Yerni ikki yarusti plugda haydash. Qatlarni ag'darmay yerni ishlatish. Yerni ishlatish sifatiga ta'sir etuvchi omillar. Tuproqning texnologik xususiyatlari. Haydash usullari, dalalarni zagon (taxta) larga bulib haydash, zagonlarni navbatlab ichkariga va tashqariga qarab ag'darib haydash, aylanna pluglarda haydash. Yerga ishlov berishning sifati.
M9	Kuzgi g'alla ekinlardan bo'shagan dalalarga ishlov berish Qishloq xo'jalik ekinlaridan yuqori va sifati hosil olishda kuzgi shudgoming ahamiyati. Kuzgi shudgomi o'tkazish muddatlari, chuqurligi. Yerni kuzda ikki yarusti plugda haydash. Haydash chuqurligini tabaqalashtirish, haydalma qatlam qalinligi va uni oshirish usullari. Tuproqqa minimal ishlov berishning zaruriyati. Tuproqqa minimal ishlov berishning qo'llanish sharoitlari. Tuproqqa ishlov berishning resurs tejoyvchi texnologiyasi. Tuproqqa ishlov berishning resurs tejoyvchi texnologiyasi dunyo

	dehqonchilikda qo'llash. Tuproqqa ishlov berishning resurs-tejoyevchi minimal texnologiyasini ahamiyati.	
M10	Yerlarni mevali daraxtlar, sabzavotlar ekishga tayyorlash, qishloq xo'jalik ekinlarini ekish usullari va tuproqqa ekin ekilgandan keyin ishlov berish Yerga ekin ekishdan oldin ishlov berishning maqsadi va vazifalari. Qishloq xo'jalik ekinlarini ekishdan oldin yerni tekislash. Tuproqni chizellash, boronlash, kultivatsiya qilish, disklash, molaqlash, dalaga mola bosish. Yumshoq qatlam hosil qilish. Urug'larining qiyg'os unib chiqishi uchun sharoit yaratish. Qishloq xo'jalik ekinlarini o'z vaqtida va sifatli ekishning ahamiyati. Qishloq xo'jalik ekinlarini ekish usullari. Sochma usulda ekish, keng qatorlab ekish, seriyalab ekish, qatorlab, tup-tup qilib ekish, yoppisiga qatorlab ekish, tor qatorlab ekish, pushaga ekish, egatga ekish, tasmasimon ekish, uyalariga belgilangan miqdorda urug' ekish va boshqalar. Ekish muddatlari, chuqurligi, urug' ekish miqdori va o'simliklarni oziqlanish maydoni. Ekin ekkandan keyin tuproqqa ishlov berish. Har xil qishloq xo'jaligi ekinlarida qatqapqoni yo'qotish usullari. Qator oralari ishlanadigan ekinlarda tuproqqa ishlov berish. Yoppisiga ekilgan kuzgi, bahorgi va tukroriy ekinlarga ishlov berish. Sabzavotchilik va issiqxona xo'jaliklarida almashlab ekish. Qisqa rotatsiyali almashlab ekish tizimi. Almashlab ekish, surunkasiga ekish va monokultura haqida tushuncha. Almashlab ekishning tarixi, rivojlanishi va uni joriy etish. Ekinlarni ilmiy asosda navbatlab ekilishi. Almashlab ekishning agrotexnik va tashkiliy - rotatsiyasi hamda iqtisodiy jihatdan ahamiyati. Almashlab ekish klassifikatsiyasi va sxemasi, rotatsiyasi hamda iqtisodiy jadvali. O'tmishdosh ekinlarning ahamiyati, oraliq va siderat ekinlar. Qisqa rotatsiyali almashlab ekish tizimi. Qisqa rotatsiyali almashlab ekish tizimlari va ularning zaruriyati. Qisqa navbatli almashlab ekish tizimlarini dehqonchilikka joriy qilish. Qisqa rotatsiyali almashlab ekish tizimini tarkibi. Qisqa rotatsiyali almashlab ekish dalalarida tuproqning agrotexnik va agrokimyoviy xossalari.	
M11	Dehqonchilik tizimi va organik dehqonchilikda meva-sabzavot ekinlarni yetishtirish Ibtidoy (primitiv), ekstensiv va intensiv dehqonchilik tizimlari. Dehqonchilik tizimining rivojlanish tarixi va ahamiyati. Dehqonchilik tizimlarining muhim tarkibiy qismlari. Almashlab ekish maydonlari va tizimlarini tashkil qilish. O'g'itlarni qo'llash, yerni ishlash, begona o'tlar, o'simlik kasalliklari va zararkunandalarga, qirg'oqchilikka, suv va shamol eroziyasiga qarshi kurashning maxsus choralarini, sug'orish va zax qochirish, ishlab chiqarishni tashkil qilish. Ilg'or xo'jaliklarning yerdan umumiy foydalanish va dehqonchilik madaniyatini ko'tarish tajribalari. Organik dehqonchilikda mahsulot yetishtirishda tuproqqa mineral o'g'itlar va pestitsidlarni qo'llash me'yorlari.	
M12	2-Modul. Melioratsiya Kirish. Melioratsiya haqida umumiy tushunchalar. Qishloq xo'jalik melioratsiyasining hozirgi ahvoli va rivojlantirish istiqbollari Qishloq xo'jalik melioratsiyasi fanining predmeti va vazifalari. Melioratsiya haqida umumiy tushunchalar. Qishloq xo'jalik melioratsiyasi - Qishloq xo'jaligini jadallashirish asosi, Qishloq xo'jaligi uchun noqulay bo'lgan tabiiy sharoitlarni tubdan o'zgartiruvchi vosita. Respublikada qishloq xo'jalik melioratsiyasining tarixi va hozirgi ahvoli. Prezident va Hukumat qarorlari negizida melioratsiyani rivojlantirish istiqbollari. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2013 yil 19-apreldagi «2013-2017 yillar davrida sug'oriladigan yerlarning meliorativ holatini yanada yaxshilash va suv resurslaridan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-1958-sonli qarori. Qishloq xo'jalik melioratsiyasining vazifalari. Yaxshilash obyektlariga va uslublariga ko'ra melioratsiya turlari (iqtim, tuproq, gidrogeologik va gidrologik, suv-xo'jalik, agrotexnik, gidrotexnik, mexanikaviy, kimyoviy).	

M14	O'zbekistonning suv resurslari va sug'orish suvi manbalari. Sug'orish turlari va noo'suv davridagi sug'orishlar O'zbekistonning suv resurslari. Suv bilan ta'minlanganlik. Suv resurslarining antropogen ta'sirida o'zgarishi. Sug'orish suvi manbalari. Yer usti suvlari: daryolar, soylar, ko'llar, suv omborlari. Daryolarning suv bilan tuyenishi. Yer usti suvlari. Mahalliy suv resurslari: kollektor-zovur, oqova va chiqindi suvlar. Suvlarning sifati va ularning sug'orish uchun yaroqliligi. Suv sifatining tuproq va o'simliklarga ta'siri. Suv sifatini yaxshilash. Suvlarning sug'orish uchun yaroqliligi aniqlash.	
M15	Sug'orish turlari va noo'suv davridagi sug'orishlar Sug'orish turlari: naniqtiruvchi, naniqtiruvchi-sho'r yuvish, maxsus, muntazam va nomuntazam, liman sug'orish, yalpi (yoppisiga) va tanlab Sug'orishlar. Noo'suv davridagi sug'orishlar: shudordan oldin sug'orish, sho'r yuvish, nam tuplash maqsadida sug'orish, ekishdan oldin sug'orish, urug' suvi berish, provokatsion sug'orish, nam to'plash-o'g'itlash maqsadida sug'orish, sovuq urishga qarshi sug'orish. Qishloq xo'jalik ekinlarini sug'orish rejimi Ekinlarni sug'orish rejimi tushunchasi. Mavsumiy sug'orish me'yorlari, sug'orish me'yorlari. Hisobiy qatlam qalinligi. Sug'orish soni, sug'orish davomiyligi, mavsum davomiyligi, sug'orishlar orasidagi davr. Ekinlarni sug'orish rejimini belgilovchi omillar: iqlim, tuproq, gidrogeologik va xo'jalik sharoitlari, o'simliklarning biologik xususiyatlari. Sug'orish muddatlarini belgilash usullari: o'simliklarning fiziologik ko'rsatkichlari (bargning so'rish kuchi, hujayra shirasining konsentratsiyasi); o'simliklarning tashqi belgilari (bargning rangi, turgor holati, asosiy poyaning o'sish jadalligi, gullash jadalligi); tuproq namligiga ko'ra aniqlash. Ekinlarni sug'orish sxemasi. Sug'orish gidromoduli va grafiki: tabaqalashtirilgan va tabaqalashtirilmagan	
M16	Mevachilik, sabzavotchilik va issiqxona xo'jaliklarida suv tejoyevchi sug'orish usullari va texnikasi Ekinlarni sug'orish usullari. Yer yuzasidan (egatlab, yo'laklab va chek olib bostirib), yomg'irilib, aerazol, tuproq orasidan, tomchilatib sug'orishlar, subirrigatsiya. Ekinlarni sug'orish usullarini qo'llash maqsadlari va sharoitlari. Egatlab sug'orish texnikasi elementlari. Egatlariga suv taqsimlash texnikasi. Sug'orish mashina va agregatlari. Egatga tushalagan plyonkalar orqali sug'orish. Qator oraliq sug'orish. O'zgaruvchan oqim bilan sug'orish. Diskert sug'orish. Ekinlarni istiqbolli sug'orish usullari va texnikalari. Yomg'irilib sug'orish tizimi. Yomg'irilib sug'orish mashina va agregatlari. Impulsli yomg'irilib sug'orish. Tuproq orasidan sug'orish tizimi. Tomchilatib sug'orish tizimi. Aerazol sug'orish. Irrigatsiya eroziyasi va uni oldini olish tadbirlari. Sug'orish usullari va texnikasining texnik iqtisodiy ko'rsatkichlari. Sug'orish tizimlari. Xo'jaliklararo va xo'jalik sug'orish tizimlari. Ochiq, yopiq va aralash tizimlar. Suv o'z oqimi bilan, mexanik, aralash tipda uzatiluvchi tizimlar. Kuchmas, yarim kuchma va kuchma tizimlar. Sug'orish tarmoqlari. Temir-beton nov (lotok kanal)lar. Muvaqqat sug'orish tarmoqlari. Muvaqqat sug'orish tarmoqlarini sug'orish uchastkalarida joylashtirish sxemalari. Suv yig'ish-tashama (oqova) tarmoqlari. Kollektor-zovur tarmoqlari. Sug'orish tizimlaridan foydalanish.	
M17	Yerlarning meliorativ holatiga tabiiy va suv-xo'jalik sharoitlarining ta'siri Tuproqlar meliorativ holatiga tabiiy sharoitlarning ta'siri. Hidrogeologik zonalar. Irrigatsiya-xo'jalik sharoitlarining tuproqning meliorativ holatiga ta'siri. Tuproqlarning birinchi va ikkinchi sharoitlari. Tuproqlar sharoitlarining asosiy manbalari va sabablari (tog' jinslari va mineralarning nurashi, tuzli cho'l kma jinslar). Mineral sharoitlaridan foydalanish. Kollektor-zovur tarmoqlari. Sug'orish tizimlaridan foydalanish.	
M18	Sizot suvlar rejimi, balans, kritik va mutadil chuqurliklari. Tuproqning tuz rejimi.	
M19	Sizot suvlar rejimi, balans, kritik va mutadil chuqurliklari. Tuproqning tuz rejimi.	

	Tuproq suvlari: sizot, yer osti suvlar (bosimli va bosimsiz) artezian suvlari. Sizot suvlar rejimi va unga ta'sir etuvchi sharoitlar. Sizot suvlarining tuproqning suv va tuz rejimiga va ekinlar hosildorligiga ta'siri. Sug'oriladigan yerlarning meliorativ rejimlari (avtomorf, avtomorf-gidromorf, gidromorf). Sizot suvlarining mu'tadil chuqurliklari va ularni belgilovchi omillar. Sizot suvlarining kritik chuqurliklarini belgilovchi omillar. Sizot suvlar balansi. Tuproqning tuz rejimi va balansi (ijobiy, salbiy, muvozanat). Yer sho'rlanishi va botqoqlanishini oldini olish va qarshi kurashda qo'llaniladigan meliorativ, agromeliorativ va suv xo'jalik tadbirlari Tuproqlar sho'rlanishi va botqoqlanishini oldini olish hamda unga qarshi kurashda qo'llaniladigan meliorativ tadbirlar tizimi. Sug'oriladigan yerlarni meliorativ jihatdan tadqiq qilish va baholash (meliorativ mintaqalar, kichik mintaqalar va gidromodul rayonlar bo'yicha) hamda oldini olish tadbirlarining asosiy vazifalari. Sug'oriladigan yerlarni meliorativ nazorati va yerdan foydalanish koeffitsiyenti. Suv xo'jalik tadbirlari. Yerlarning qulay meliorativ holatini ta'minlash uchun qo'llaniladigan suv xo'jalik tadbirlari. Suvdan rejali foydalanish, suvdan navbatma-navbat foydalanish, Sug'orish tarmoklaridan suvning filtratsiyaga sarflanishini kamaytirish, sizot suvlaridan ekinlarni Sug'orishdan foydalanish, tejimli Sug'orish usullarni qo'llash. Agromeliorativ tadbirlar. Yerlarni tekislash, uning agrotexnik va meliorativ ahamiyati, turlari (kapital joriy, qisman). O'rmon ixota daraxtlari ekish va ularning meliorativ ahamiyati (mikroiqlimga, eroziyaga qarshi, sizot suvlar rejimiga ta'siri). G'o'za-beda almashlab ekishni tashkil etish va uning meliorativ ahamiyati. Bedaning meliorativ ahamiyati va uning sizot suvlar rejimiga ta'siri. Tuproqlar sho'rlanishi va botqoqlanishini oldini olish hamda unga qarshi kurashda qo'llaniladigan gidrotexnik tadbirlar.
M20	
M21	Sho'rlangan yerlarni yuvish, me'yorlari, usullari va o'tkazish muddatlari Sho'rlangan yerlarni yuvish, sho'r yuvish samaradorligiga tuproq, gidrogeologik, iqlim va agrotexnik sharoitlarning ta'siri. Sho'r yuvish muddatlari, usullari va o'tkazish texnikasi. Sho'r yuvish normalari va uni hisoblash (zovurli va zovursiz sharoitlar uchun). Sho'r dog'larini yuvish va o'tkazish.
M22	Sug'oriladigan yerlarda zovurlar, ularning ahamiyati va turlari Zovurlar ularning turlari va vazifalari. Zovurlardan foydalanish tarixi, ahamiyati va samaradorliklari. Ochiq gorizontal zovurlar. Zovurlarning ta'sir mexanizmi. Zovurlarning umumiy va ish chuqurligi. Zovurlarni rejali joylashtirish. Zovurlar chuqurligi va ular orasidagi masofa va zovur oqimining moduli. Ochiq gorizontal zovurlarning afzalliklari va kamchiliklari. Ochiq zovurlardan foydalanish. Yopiq, zovurlarning tuzilishi, suv singish jarayoni, quvurlarni joylashtirish chuqurligi, nishabligi, zovurlar orasidagi masofa, kuzatish quduqlari. Zovurlar faoliyatining ishdan chiqish sabablari. Vertikal zovurlar, ularning tuzilishi. Zovur quduqlarini joylashtirish tizimi. Zovur suvlaridan sug'orishda va sho'r yuvishda foydalanish.
M23	Sho'r xok va sho'r xokli, sho'r to'p va sho'r to'pni tuproqlarni o'tkaztirish. Sho'r xok va sho'r xokli, sho'r to'p va sho'r to'pni yellar o'tkaztiriladigan rayonlar. Sho'r to'p va sho'r to'pni tuproqlarning meliorativ holati, o'tkaztirish texnologiyalari (zovurlashtirish, tekislash, kuzgi-qishki sho'r yuvish, sholi ekib sho'rini yuvish, o'tkaztirishda qo'llaniladigan kimyoviy tadbirlar).
M24	Taqirli tuproqlar va qumliklarni o'tkaztirish. Taqirli va taqirsimon, gipsli, karbonatli tuproqlar o'tkaztirish (chuqur yunshatish, titimlash, mineral va organik moddalar solish, qumlash). Qumliklar va qumli tuproqlar tarqalgan rayonlar. Qumliklarni mustahkamlash va daraxtzorlar barpo qilish. Qumliklarni ko'chirish qarshi qo'llaniladigan agrotexnik tadbirlar. Kimyoviy va fitomelioratsiya.

III. Laboratoriya mashg'ulotlari (1.) bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

L1	Tuproq aggregatlarining suvga chidamliligini N.I. Savvinov usulida aniqlash
L2	Egat tolib (infiltratsiya usulida) va bostirib sug'orishda struktura elementlarining chidamliligiga tuproq havosining ta'sirini aniqlash.
L3	Haydama qatlam tuzilishini aniqlash
L4	Tuproqning maksimal dala nam sig'imini aniqlash
L5	Har xil tuproqlarning suv o'tkazuvchanligini aniqlash.
L6	Tuproqning suv ko'tarish xususiyatini aniqlash
L7	Tuproqning namligini aniqlash
L8	Tuproqning texnologik xossalarni aniqlash.
L9	Tekinxo'r va kam yillik begona o'tlarning ta'rifi.
L10	Bir yillik va ikki yillik begona o'tlarning ta'rifi
L11	Ko'p yillik begona o'tlarning ta'rifi
L12	Dalalarni begona o'tlar bilan ifloslanganligini aniqlash va xaritalash
L13	Tuproqning begona o'tlar urug'i bilan ifloslanganligini hisobga olish.
L14	Almashlab ekish
IV. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar: Amaliy (A)	
A1	Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi.
A2	Suvlarning sifati va sug'orish uchun yaroqliligini aniqlash
A3	Sug'orish tarmoqlarining tarkibiy qismlari va ularning suv o'tkazish qobiliyatini aniqlash
A4	Sug'orishga berilayotgan va oqova suvlarini hisobga olish
A5	Qishloq xo'jalik ekinlari sug'orish rejimini aniqlash
A6	Sug'orish texnikasi elementlarini hisolash
A7	Xo'jalik suvdan foydalanish rejimini tuzish
A8	Sug'orishning gidromodul grafigini tuzish
A9	Tuproqdagi tuzlarning yo'l ao'yilishi mumkin bo'lgan miqdorini aniqlas h
A10	Tuproqning sho'rlanganlik xarakteri (tipi)ni aniqlash
A11	Tuproqdagi tuz va suv zahirasini aniqlash
A12	Zovur oqim modulini hisoblash
A13	Tuproqning sho'rlanish darajasi, sizot suvlarining joylashish chuqurligini va ularning mineralizatsion darajasini o'simlik qoplamiga ko'ra aniqlash
A14	Sizot suvlar balansini aniqlash
A15	Sizot suvlar balansini aniqlash
A16	Zovurlashtirilgan sharoit uchun sho'r yuvishning umumiy meyorini aniqlash

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular

“Dehqonchilik va melioratsiya” fani bo'yicha mustaqil ta'lim va ishlarining kalendar tematik rejas

Nö	Mustaqil ta'lim mavzulari
1.	Respublikamiz dehqonchiligi hozirgi holati, muammolar va hal qilish yo'llari boyicha ilmiy maqolalar sharhi. Dehqonchilik qonunlari.
2.	Ekin ekishdan keyin qator oralariga ishlov berish

3.	Qishloq xo'jaligi ekinlarini ekish chuqurligi, me'yori, usuli va muddatlari.
4.	Begonia o'ltarga qarshi kurashda ishlatiladigan gerbisidlar tasnifi, ishlab chiqarishda keng qo'llanilayotgan gerbisid turlari va ta'sir etuvchi moddalar
5.	Begonia o'ltar biologik guruhlari va botanik ta'rifi
6.	Yerga asosiy ishlov berish usullarining tuproq xususiyatlari va o'simliklarning o'sishi hamda rivojlanishiga ta'siri
7.	Yerlarni takroriy ekin ekishga tayyorlash texnologiyasi
8.	Qator orasiga ishlov beruvchi ekinlarning ekish me'yorlarini hisoblash
9.	Yoppasiga va qator orasiga ishlov berilmaydigan ekinlar ekish me'yorlarini hisoblash
10.	Suv taqchil sharoitlarda qishloq xo'jalik ekinlarni sug'orishda suvdan tejimli foydalanish usullari (go'za, bugdoy, sholi, makkajo'xori va poliz ekinlari misolida)
11.	Mevali bog' va uzumzorlarda tomchilatib sug'orish usulini qo'llash
12.	O'rta va kuchli sho'rlangan yerlarni o'zlashtirish texnologiyasi va ulardan samarali foydalanish
13.	Sug'oriladigan yerlarda kollektor-zovur tarmoqlaridan samarali foydalanish yo'llari
14.	Sug'orish tizimlarida suv o'lbash
15.	Sho'rlangan yerlarda dastlabki o'zlashtirish ekinlarini ekish texnologiyasi

"Dehqonchilik va melioratsiya" fani bo'yicha mustaqil ta'lim mavzulari uning mazmunini yoritish maqsadida tanlangan va talabada shu haqida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish nazarda tutilgan. Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan mavzularni normativ-huquqiy hujjatlar va o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish, referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish, ilmiy maqola, tezislar tayyorlash, amaliyotdagi mavjud muammolarni yechimini topish, faning dolzarb muammolarini qamrab oluvchi loyihalar tayyorlash, o'rganilayotgan mavzu bo'yicha asosiy ilmiy adabiyotlarga annotatsiya yozish kabi ko'rinishdagi ishlarni bajarish tavsiya etiladi. Keltirilgan mavzularning har biri to'g'risida talabalar quy tarzda o'zlashtirish, bilim va ko'nikmasiga ega bo'lish mexanizmi fanning sillabusida ochib beriladi.

3	VI. Fanni o'zlashtirishning natijasida (shakllangan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: - "Dehqonchilik va melioratsiya" fanidan talabalar Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: -yerga ishlov berishning ilmiy asoslari to'g'risida: -sug'oriladigan yerlarni meliorativ rayonlashtrish; -mintaqadagi ekologik holat, iqlim o'zgarishi va uning oqibatlari haqida tasavvurga ega bo'lishi; -almashlab ekishni loyihalashtirish, joriy etishni; -tuzlarning o'simliklarga zararli ta'sirini kamaytirish tadbirlarini hamda ular to'g'risida tasavvurga va bilimiga ega bo'lishi kerak; - "Dehqonchilik va melioratsiya" fanining ilmiy asoslari va asosiy qonunlari, yetakchi olimlarning dehqonchilik faniga qo'shgan hissalari, dehqonchilikda ilg'or va innovatsion texnologiyalarni qo'llanishi, ularning O'zbekiston dehqonchiligidagi ahamiyati kabi o'ta dolzarb masalalarni qamrab oladi va ushbu ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak; - Sug'oriladigan dehqonchilikning umumiy masalalari, tuproq va o'simliklarning suv rejimlari, sug'orishning istiqbolli usullari, tuproqlarning sho'rlanishi va botqoqlanishiga qarshi kurash, irrigatsiya va shamol eroziyasiga qarshi kurashish, unumdorligi past yerlarni o'zlashtirish, kabi muhim masalalar mohiyatini tushunishda talabalarni zarur bo'lgan bilimlar bo'yicha malakalariga ega bo'lishi kerak.
4	VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari • Ma'ruzalar;

	• Interfaol keys-stadlar; • Seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • Guruhlarda ishlash; • Taqdimotlarni qilish; • Individual loyihalar; • Jarcho bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar; • Ko'chma dars mashg'ulotlari.
5.	VIII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettirish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishini topshirish.

6. ASOSIY ADABIYOTLAR

1. Chandrasekaran B., Annadurai K., Samasundaram E. A textbook of Agronomy, New Delhi, 2010.
2. Crop rotation on organic Farm. A planning manual. /Charles I., Mahler and Sue Ellen Johnson edition publishing by NRAES, 2009
3. Azimbayev S.A. Dehqonchilik, tuproqshunoslik va agrokimyo asoslari (Darslik). T.
4. Iqtisodiyot-moliya 2006. - 180 b.
5. Mo'minov K., Bobomirzaev P., Izbosarov B., Nosirov B., Muminova Z. "Dehqonchilik va melioratsiya fanidan laboratoriya va amaliy mashg'ulotlar. (O'quv qo'llama), T., 2019. - 270 b.
6. Artukmetov Z.A., Sheraliyev X.Sh. Ekinlarni sug'orish asoslari (darslik). T.: O'zbekiston faylasulafar milliy jamiyati. 2007. -312b.
7. Norqulov U., Sheraliyev X. Qishloq xo'jalik melioratsiyasi (darslik) T.: ToshDAU tax-nasir ishlar bo'limi. 2003. -214 b.
8. To'xtashev B., Azimbayev S., Qarabayeva T. Berdiboyev E., Nurmatov B. Qishloq xo'jalik melioratsiyasi va yer tuzish fanidan amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari (o'quv qo'llama) T.: ToshDAU. 2012. -187 b.
9. Shukrullayev X.I. va boshqalar. Yerlar melioratsiyasi 2009. 272 b.

QO'SHIMCHIA ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda burpo etamiz. Toshkent, "O'zbekiston" NMIU, 2017. - 56 b
2. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustivorligi va inson manfaatlarini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi. "O'zbekiston" NMIU, 2017. -47 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanoh xalqimiz bilan birga quramiz. "O'zbekiston" NMIU, 2017. - 485 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. "O'zbekiston" NMIU, 2017. - 103 b.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlar to'plami, 2017 y., 6-son, 70-mudda
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 1-iyundagi "2017 yilda boshqoli don ekinlaridan bo'shaydigan maydonlarga takroriy ekinlarni joylashtirish, ekish uchun talab etiladigan moddiy-texnika resurslarini o'z muddatida yetkazib berish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PK-3027-sonli Qarori.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 13-iyundagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi xodimlari kumi" bayram tadbirida belgilangan vazifalardan kelib chiqqan

holda, qishloq xo'jaligining mavjud imkoniyatlaridan yanada samarali foydalanish, sohasida iqtisodiy islohatlarni yanada chuqurlashtirish, ilm-fan yutuqlari va innovasion yangiliklarni tizimli joriy etish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha kechiktirib bo'lmaydigan chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3432-sonli Qarori

8. Azimbayev S.A., Artukmetov Z.A., Sheraliyev X., Norkulov U., Shodmanov M. Umumiy dehqonchilik va melioratsiya asoslari. T.: Uzkomsentr. 2002. - 182 b.
9. Xolikulov Sh.T. Uzakov P. Boboxujayev I. Tuproqshunoslik 2013. 120-130 b.
10. Zaurav E.I. Dehqonchilikdan laboratoriya ishlari va amaliy mashg'ulotlar. O'quv qo'llanma T. O'qituvchi. 1979. — 179 b.
11. Xoliqov B. Yangi almashlab ekish tizimlari va tuproq unumdorligi. T.: 2010. 120b
12. Sheraliyev X., Shodmanov M. «Dehqonchilik» Ma'ruzalar matni, T.: 2004.-39 b
13. Ermatov A.K. Sug'oriladigan dehqonchilik. Darslik. T.: O'qituvchi 1983.-180 b.
14. Hamidov M. Raximboyev F. Qishloq xo'jalik melioratsiyasi. T. 1996. -320 b.
15. Sanatqulov A., Abdurahimov M.K., Rahimov A/ Dehqonchilik va melioratsiya fanidan amaliy va laboratoriya mashg'ulotlaru. Samarqand 2020. 165 b.
16. Artukmetov Z., Allanov X. - Sug'orish tizimlari va ulardan foydalanish. O'quv qo'llanma 2010. 110 b.
17. Morozov M/ Melioratsiya to'g'risida ommabop. Toshkent 2016. 120 b
18. Sug'oriladigan yerlar sho'rini yuvish ishlarni tashkil etish buyicha tavsiya. Toshkent 2012. 32 b
19. Qurg'oqchilik hududlarida suv resurslarini minimal sarflaydigan irrigatsiya va melioratsiya hamda qishloq xo'jaligini yuritish usullari bo'yicha qo'llanma. Toshkent 2012. 8-22 bet.

AXBOROT MANBAALARI

www.lex.uz
www.agro.uz
www.fao.com

7.	Fan dasturi Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Kengashining 2024 yil "24" avgustdagi 1-son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	Fan dasturi uchun ma'sullari: M.K.Abduraximov - Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti, "Tuproqshunoslik va agrotexnologiyalar" kafedrasi professori qishloq xo'jaligi fanlari doktori. J.Q.Abdumalikov - Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti, "Tuproqshunoslik va agrotexnologiyalar" kafedrasi assistenti qishloq xo'jaligi fanlari falsafa doktori (PhD) Taqrirlashchilar: T.Q. Ortiqov - Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Tuproqshunoslik va agrotexnologiyalar kafedrasi dotsenti. N.Xalilov - Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti professori

Universitetning 2024-yil 16- avgustdagi 301-ij buyrug'i asosida Fan dasturlari va mustaqil ta'lim topshiriqlarini ishlab chiqishga ma'sul ishchi guruhi:

Rais - Sh.T.Xoliqulov, Kafedra mudiri: Sh.T.Xoliqulov

Institut o'quv uslubiy kengash raisi: Sh.Mamasov

Institut direktori: T.F.Rajabov

Sh. Rashidov nomidagi SamDU O'quv ishlari bo'yicha

1-prorektor:

A.S.Soleyev

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Agrobiotexnologiyalar va oziq-ovqat xavfsizligi instituti 60810600 – Qishloq xo'jaligi ekinlari seleksiyasi va urug'chiligi ta'lim yo'nalishtari talabalari uchun Dehqonchilik va melioratsiya fanidan tayyorlangan fan dasturi va sillabusiga

TAQRIZ

Yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda, fan bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirishda fan dasturi va sillabuslarini tayyorlash muhim ahamiyatga ega. Chunki fan dasturi va sillabuslari o'rtadagi fanlarning o'qitilish shakli va mavzularini ketma-ketligini tartibga solib turuvchi asosiy hujjatlardan biri bo'lib hisoblanadi.

60810600 – Qishloq xo'jaligi ekinlari seleksiyasi va urug'chiligi ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabalari uchun Dehqonchilik va melioratsiya fani 3-4 semestrda rejalashtirilgan bo'lib, unda ma'ruza amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari mavzulari fan dasturi asosida tuzilgan, mavzular ketma-ketligi bir-birini to'ldirib, fanning barcha bo'limlarini qamrab olgan. Mustaqil ta'lim mavzulariga alohida e'tibor berib tuzilgan. Unda talabalar mustaqil ta'lim mavzularini bajarishlarida fanning bo'limlaridagi mavzular bo'yicha topshiriqlarni bajarishi orqali bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Fan dasturi va sillabusni tuzishda muallif fanning maqsadi, vazifasi, fanni o'zlashtirish uchun zarur boshlang'ich bilimlar, ta'lim natijalarini ko'rsatish orqali tuzilgan. Shunday qilib fanni baholashda kredit mezonini va tartibi, darsdagi faolligi, mustaqil ta'lim topshiriqlari, bajarish bosqichlari ularga ajratilgan ballari keltirilgan. Bundan tashqari fan dasturi va sillabusida keltirilgan abadiyotlar o'zining fan mavzulariga yaqinligi, fanning ma'ruza amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini o'rganishda foydalanish uchun zarurligini alohida ta'kidlash mumkin.

Xulosa qilib aytganda, 60810600 – Qishloq xo'jaligi ekinlari seleksiyasi va urug'chiligi ta'lim yo'nalishi uchun Dehqonchilik va melioratsiya fanidan tuzilgan ushbu fan dasturi va sillabus o'liy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan qo'yilgan talablarga to'liq javob beradi va uni foydalanishlari uchun tavsiya etaman

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti professori

N.Xalilov

TASDIQLAYMAN

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Xalilov to'lim boshlig'i